

ปารมีกฎ : การปริวรรต การตรวจชำระและการศึกษาวิเคราะห์

PĀRAMĪKŪṬA: TRANSLITERATION, REVISION

AND ANALYTICAL STUDY

พระครูไพศาลปริยัติกิจ¹, ดวงจันทร์ คุดตาสิโล², วิโรจน์ อินทนนท์³, ไพฑูรย์ รื่นลัตย์⁴

Phrakhru Paisalapariyattikija¹, Duangjan Kuttasilo², Viroj Inthanon³, Paitoon Ruensat⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200^{1,2,3}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Suthep Road, Muang, Chiang Mai 50200^{1,2,3}

บทคัดย่อ

คัมภีร์ธรรมปารมีกฎ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน จารเมื่อ จ.ศ. 1212 (พ.ศ. 2393) มีจำนวน 8 ผูก มีกำเนิดจากเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยนำเสนอสาระเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ก่อนเสวยพระชาติเป็นพระพุทธเจ้า รูปแบบการจัดเนื้อหาของคัมภีร์ปารมีกฎ ฉบับวัดบ้านแจ่ม มีลักษณะประกอบด้วยบทปณามคาถา ตามด้วยเนื้อเรื่อง ซึ่งเนื้อหาโดยย่อกล่าวถึงเรื่อง การบำเพ็ญบารมี 30 ทศ ของพระโพธิสัตว์ก่อนเสวยพระชาติเป็นพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี ซึ่งแต่ละบารมีจำแนกระดับความยากตามลำดับคือ บารมี (ขั้นสามัญ) อุบารมี (ขั้นรอง) และปรมัตถบารมี (ขั้นสูงสุด) และปิดท้ายด้วยนิคมคาถา โดยมีจุดมุ่งหมายของการประพันธ์ คือ ความเคารพเลื่อมใสในองค์พระศาสดา เป็นการส่งเสริมคุณค่าพุทธปรัชญา และเพื่อต้องการสื่อให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินหรือจรรโลงใจ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกับภาษาของท้องถิ่น

คำสำคัญ : บารมี, ปารมีกฎ, ปริวรรต, ตรวจชำระ, ศึกษาวิเคราะห์

¹ นักศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

² พระมหา ดร., ภาควิชาพระพุทธศาสนา

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาพระพุทธศาสนา

⁴ อาจารย์ ดร., ภาควิชาพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The Pāramīkūṭa manuscript of Wat Baan Jaem, Makhue Jae Sub-district, Muang Lamphun District, was composed in Thai Minor Era 1212 (BE 2393) and totalized 8 chapters. The origin of the text, which can be found in the Tipiṭaka, was developed later by Lanna Scholars. It related the Perfections performed by the Bodhisatta before taking rebirth as the Lord Buddha. The content of this manuscript referred to Panāmagāṭha that described the difference practices of Pāramī, such Dāna Pāramī, Sīla Pāramī, Nekkhamma Pāramī, Paññā Pāramī, Viriya Pāramī, Khanti Pāramī, Sacca Pāramī, Adhiṭṭhāna Pāramī, Mettā Pāramī, and Upekkhā Pāramī. Each Pāramī was classified into various levels, from Ordinary various Pāramī to Upa Parami, or Superior Pāramī, and to Paramattha Pāramī, or Supreme Pāramī. At the end, the content was completed with Nigamagāṭha which aims to please the audiences by using local language. This Dhamma scripture was recomposed in highly reverence to the Lord Buddha and helped promote the spirit of the Buddhist Philosophy.

KEYWORDS : Pāramīkūṭa, Pāramī (Perfection), Transliteration, Revision, Analytical Study

บทนำ

ชาวล้านนาไทยหรือล้านนาไทยเป็นชาติพันธุ์ไทยกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อเริ่มแรกคือนับถือ ผีสงเวทดา เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนล้านนา ชาวล้านนาไทยก็ไม่ได้ละความเชื่อดั้งเดิมที่มีแต่ได้เชื่อมประสานกับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ กฎแห่งกรรม (สมหมาย เปรมจิตต์, 2540) ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาไว้อย่างกลมกลืน ศาสนาพุทธเข้ามาภายหลังโดยไม่ได้ทำลายความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ แต่เป็นการเพิ่มแนวคิดในทางศีลธรรม คือ ความคิดเรื่องบุญบาป กรรมและนิพพาน พร้อมทั้งความคิดที่เป็นแบบวิทยาศาสตร์ผสมกับความคิดดั้งเดิม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541) สังคมล้านนาไทยได้เปลี่ยนกระบวนทรรศน์ไปอย่างมีเหตุผลโดยแสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ทางความ

เชื่อตลอดจนถึงพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบของวรรณกรรม การศึกษาค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของบรรดาพระสงฆ์มหาเถระ นักปราชญ์ ราชบัณฑิตในล้านนาได้ร่วมกันสร้างสรรค์ถ่ายทอดวิสัยทัศน์และภูมิปัญญาอันชาญฉลาดผสมผสานกับหลักพุทธธรรมดังกล่าว จากนั้น จารลงใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาผูกเป็นคัมภีร์ หนึ่งในนั้นคือ “คัมภีร์ปารมีกู่”

ความหมายของ “ปารมี” ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ปฏิบัติอันยอดเยี่ยม คุณธรรมที่ประเสริฐปฏิบัติอย่างยิ่งยวดคือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษเพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้าและความเป็นมหาสาวก เป็นต้น ตามความในคัมภีร์ปฐมสมโพธิฉบับล้านนาให้ความสำคัญในพุทธภาวะ คือหลังจากที่พระโพธิสัตว์ คือเจ้าชาย

ลัทธิตถราชกุมาร ทรงบำเพ็ญทศบารมีธรรม บริสุทธิบริบูรณ์หลายชาติเป็นอนเนกอนันต์ จนกระทั่งพระชาติสุดท้ายทรงค้นพบสัจธรรม และตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าเป็นการเกิดมา เพื่อสร้างประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก แต่ว่าการที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนั้นยากยิ่ง เพราะผู้ที่จะสามารถ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต้องบำเพ็ญบารมีด้วยความพยายามอันยิ่งใหญ่ ซึ่งใช้เวลานานหลาย พันโกฏิกัป ดังเช่น พระโคตมพุทธเจ้าทรงใช้เวลาบำเพ็ญบารมีนานถึง 20 อสงไขยกับปลาย 100,000 กัป นอกจากนั้นยังต้องมีเหตุปัจจัยที่พร้อม เช่น ความทุกข์ยากที่สัตว์ทั้งหลายถูกครอบงำ มีการตกต่ำด้านศีลธรรมจริยธรรม สังคมเสื่อมทรุดอย่างรุนแรง จึงจะทำให้บังเกิด มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติมาตรัสรู้และสั่งสอนนำพาสัตว์โลกให้ข้ามพ้นห้วงทุกข์เหล่านั้น

การเริ่มบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า มีปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย จริยปิฎก (เล่ม 33) และปรหมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยปิฎก ภายหลังจากเริ่มตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ส่วนขุททกนิกาย พุทธาปทานและวิสุทธชนวิลาสิณี อรรถกถา ขุททกนิกาย พุทธาปทาน ได้พรรณนาประวัติของพระโคตมพุทธเจ้า เมื่อครั้งยังถือกำเนิดเป็นสุเมธดาบสและเริ่มตั้งความปรารถนาต่อพระพักตร์ของพระที่บังกรพระพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าที่บังกรทรงดำริพยากรณ์ในท่ามกลางบริษัทว่าความปรารถนาของสุเมธดาบสจักสำเร็จ จักได้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า “โคตมะ” จักตรัสรู้พร้อมเฉพาะที่โคนต้นอัสสัถตถพุกุญ (ต้นโพธิ์)

สุเมธดาบสเมื่อได้ฟังพยากรณ์ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน จึงใคร่ครวญถึงธรรม

ที่กระทำให้เป็นพระพุทธเจ้าและคิดว่า ธรรมอันกระทำให้เป็นพระพุทธเจ้า เมื่อคิดค้นธรรมาตุ ทั้งสิ้นไปโดยลำดับ ก็ได้เห็นทานบารมีข้อที่ 1 ที่พระโพธิสัตว์แต่เก่าก่อนทั้งหลาย ถือปฏิบัติเป็นประจำได้เห็นศีลบารมีข้อที่ 2 เนกขัมมบารมีข้อที่ 3 ปัญญาบารมี ข้อที่ 4 วิริยบารมี ข้อที่ 5 ชันติบารมี ข้อที่ 6 สัจจบารมีข้อที่ 7 อธิษฐานบารมีข้อที่ 8 เมตตาบารมีข้อที่ 9 และอุเบกขาบารมีข้อที่ 10 เมื่อเริ่มบำเพ็ญบารมี ก็เริ่มเป็นพระโพธิสัตว์ การบำเพ็ญบารมี อุปบารมีและปรหมัตถบารมี ให้บริบูรณ์นั้นใช้เวลานานมาก เฉพาะแต่ทานบารมีประการเดียวก็หลายชาติ เช่น เมื่อครั้งถือกำเนิดเป็นพรหมณ์ชื่อว่า อกิตติเป็นพรหมณ์ชื่อสังฆะ เป็นพระเจ้าธัญชัย เป็นพระเจ้ามหาสุทิสสนะ เป็นมหาโควินทะ เป็นพระเจ้านิมิมหาราช เป็นพระจันทกุมาร เป็นวิสัยหเศรษฐี เป็นพระเจ้าสิริราชกาลเป็นพระเวสสันดรราชา ซึ่งเรื่องทั้งหมดมีปรากฏใน ขุททกนิกาย จริยปิฎก (เล่มที่ 33) ส่วนบารมีอื่น ๆ ยังมีอีกมากแทรกอยู่ในพระสูตรต้นตปิฎกขุททกนิกาย

การบำเพ็ญพุทธการกธรรมหรือบำเพ็ญทศบารมีธรรมเพื่อความ เป็นพระพุทธเจ้า จึงมิใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นการตั้งอธิษฐานจิตแล้วสมาทานเพื่อจะดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ได้ แม้จะเกิดตายหลายแสนชาติ ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัสถึงขั้น สละทรัพย์สมบัติ สละเลือด สละเนื้อ สละชีวิต และรักษาศีลไม่ให้บกพร่อง หรือแม้กระทั่งเกิดเป็นสัตว์ อาทิ วานร พญาควางคำ นกคุ้ม ฯลฯ ก็ตาม การบำเพ็ญบารมีธรรมดังกล่าวนี้ ก็ดำเนินไปเพื่อให้ข้ามพ้นจากสังสารวัฏฏ์ ซึ่งก็คือ การเวียนว่ายตายเกิด

บารมีในพระพุทธศาสนา มี 10 ประการ เป็นองค์บารมีของพุทธการกธรรมที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติ จำแนกเป็น 3 ระดับ

คือ 1) (สามัญ) บารมี หรือบารมีต้น 2) อุปบารมี หรือบารมีกลาง 3) ปรมัตถบารมี หรือบารมีปลาย บารมีทั้งสิบอย่างที่เป็นบารมีต้น รวมกันเรียกว่า บารมี 10 ทศ บารมีทั้งสิบอย่างที่เป็นอุปบารมี รวมกันเรียกว่า อุปบารมี 10 ทศ บารมีทั้งสิบอย่างที่เป็นปรมัตถบารมี รวมกันเรียกว่า ปรมัตถบารมี 10 ทศ ผู้ปรารถนาสาวกภูมิต้องบำเพ็ญบารมี 10 ทศ ผู้ปรารถนาปัจเจกภูมิต้องบำเพ็ญบารมี 20 ทศ คือ บารมีและอุปบารมี ผู้ปรารถนาพุทธภูมิต้องบำเพ็ญบารมี 30 ทศ คือ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี

บารมี 10 ประการ มีความสำคัญในการปฏิบัติเพื่อดับกิเลส เพื่อเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติครั้งเสวยพระชาติเป็น พระโพธิสัตว์จนบรรลุสู่พุทธภูมิ การบำเพ็ญปฏิบัติบารมี 10 ประการของพระโพธิสัตว์เป็นแบบอย่างแก่การปฏิบัติบารมี 10 ประการ ในปัจจุบันการปฏิบัติบารมี 10 ประการ จึงเป็นการกระทำที่ประเสริฐ ประกอบด้วยกุศลเจตนา คุณงามความดีที่ได้บำเพ็ญยอมช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผู้ปฏิบัติได้ถึงซึ่งความสำเร็จของอานิสงส์แห่งธรรม

บารมี หมายถึง คุณธรรมและความสำเร็จอันสูงสุด (บุญญ์ นิลเกษ, 2529) คัมภีร์ปารมีกฏ หมายถึง ธัมม หรือคัมภีร์เรื่องปารมีกฏ ซึ่งหมายถึงภูเขาแห่งบารมีของพระพุทธองค์ คัมภีร์ปารมีกฏเป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงการสร้างสมบารมี 30 ทศ ของพระโพธิสัตว์ผู้มีใจปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าด้วยใจ นานได้ 7 อสงไขย แสดงความปรารถนาด้วยวาจา นานถึง 9 อสงไขย และแสดงความปรารถนาด้วยใจ นานถึง 5 อสงไขย (ศรีเลา เกษพรหม, 2542) คัมภีร์ปารมีกฏจารลงใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนา เป็นเรื่องราวของพระโคตมพุทธเจ้าครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นการแต่งสำนวนภาษาและ

การใช้คำ รสความ ประโยคที่สะท้อนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาด้วยภาษาล้านนา เพื่อให้สอดคล้องกับภาษาถิ่นของสังคมล้านนาไทย ธรรมปารมีกฏอักษรล้านนาช่วยให้ประชาชนทั่วไปภูมิใจและมีความเข้าใจเรื่องราวในพระพุทธศาสนามากขึ้น สามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตน ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม

คัมภีร์ปารมีกฏเป็นคัมภีร์โบราณที่มีคุณค่าทางวรรณกรรมและภูมิปัญญาของชาวล้านนา ตลอดถึงความศรัทธา ความเชื่อในหลักธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของคนล้านนาโบราณและคัมภีร์ปารมีกฏมีความสำคัญและสาระสำคัญที่จะเอื้อประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติให้บรรลุถึงยอดแห่งธรรม ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายต้องการที่จะศึกษากำเนิดและพัฒนาการคัมภีร์ปารมีกฏ เพื่อปริวรรตตรวจชำระ และศึกษาเชิงวิเคราะห์ คัมภีร์ปารมีกฏ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ที่จารในปีพุทธศักราช 2393 มีองค์ธรรม 8 กัณฑ์ (ผูก) ในรูปแบบของเนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ ลักษณะภาษา สำนวนโวหาร จุดมุ่งหมายของการประพันธ์ คติความเชื่อ วิธีจารตัวเขียนต้นฉบับ ข้อผิดพลาดที่พบในการจาร ตรวจฉันทลักษณ์ และไวยากรณ์ รวมถึงวิเคราะห์คุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมและวิเคราะห์เปรียบเทียบคัมภีร์ปารมีกฏ ฉบับวัดบ้านแจ่ม กับพระไตรปิฎก เพื่อให้ได้คัมภีร์ปารมีกฏ ภาษาล้านนา อักษรไทย ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน สร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากำเนิดและ พัฒนาการ คัมภีร์ปารมีกฎ
2. เพื่อปริวรรตและตรวจชำระ คัมภีร์ปารมีกฎ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ คัมภีร์ปารมีกฎ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. คัดเลือกต้นฉบับคัมภีร์ปารมีกฎ จากที่แต่งด้วยสำนวนภาษาล้านนา (ไทยยวน) ในบัญชีรายชื่อหนังสือโบราณล้านนา เอกสารไมโครฟิล์ม สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบต้นฉบับอักษรไทยยวน จำนวน 3 ฉบับ คือ (1) ฉบับวัดป่าเล้า ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จารเมื่อ จ.ศ. 1298 (พ.ศ. 2479) จำนวน 8 ผูก รวม 164 หน้า (2) ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จารเมื่อ จ.ศ. 1212 (พ.ศ. 2393) จำนวน 8 ผูก รวม 243 หน้า และ (3) ฉบับ วัดพญาผาบ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จารเมื่อ จ.ศ. 1214 (พ.ศ. 2395) จำนวน 8 ผูก รวม 229 หน้า
2. เลือกใช้ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในการปริวรรตและการตรวจชำระ เนื่องจาก ศึกษาเปรียบเทียบปี จ.ศ. (พ.ศ.) ของการจารพบว่า คัมภีร์ปารมีกฎฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ที่จารในปี จ.ศ. 1212 (พ.ศ. 2393) มีความเก่าแก่ที่สุด เพราะเป็นฉบับที่มีการจารก่อนฉบับของวัดพญาผาบ ซึ่งจารเป็นฉบับถัดมาในปี จ.ศ. 1214 (พ.ศ. 2395) และวัดป่าเล้า จารในปี จ.ศ. 1298 (พ.ศ. 2479) นอกจากนี้แล้ว ยังถือเป็นต้นฉบับ

ที่มีเนื้อหารักษารรณธรรมดั้งเดิมไว้อย่างมีนัยยะสำคัญ

3. กำหนดเกณฑ์การปริวรรตโดยการเทียบเคียงอักษรล้านนากับอักษรไทย ตามหลักการเทียบอักษรของศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ในหนังสือพจนานุกรมล้านนาไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง เป็นหลัก ยกเว้นบางแห่งใช้ภาษารวมสมัยเพื่อประโยชน์การสื่อสาร
4. การปริวรรตและหลังการปริวรรต ผู้วิจัยได้ตรวจสอบชำระเพื่อความถูกต้องโดยยึดหลักตามคำแปลของเนื้อหาเป็นหลัก
5. วิเคราะห์คัมภีร์ปารมีกฎ ฉบับวัดบ้านแจ่ม จังหวัดลำพูน เรื่องกำเนิดและ พัฒนาการ ประวัติผู้จารและสถานที่จาร ยุคสมัยที่จาร วิจัยจารลงในใบลาน วิธีการอธิบาย ความธรรมสยาคัมภีร์ปารมีกฎ ความสำคัญของปารมีกฎ วิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหาและبارมีที่ปรากฏในคัมภีร์ปารมีกฎ วิเคราะห์เปรียบเทียบ คัมภีร์ปารมีกฎกับพระไตรปิฎก และคุณค่าหลักธรรมที่มีต่อสังคม

ผลการศึกษา

1. กำเนิดและ พัฒนาการคัมภีร์ปารมีกฎ พบว่า พระพุทธศาสนาในล้านนาเผยแผ่เข้ามาในสมัยอาณาจักรทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สมัยพระนางจามเทวีธิดาของกษัตริย์เมืองละโว้ ที่เสด็จมาปกครองเมืองหริภุญชัย ต่อมาแคว้น หริภุญชัยได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา ที่ก่อตั้งโดยพระเจ้ามังราย กษัตริย์พระองค์ที่ 25 ของราชวงศ์ลัวะจิงกราชผู้ครองราชสมบัติที่เมืองหิรัญนครเงินยาง ปี พ.ศ. 1802 ความเจริญของล้านนานั้น มีความเป็นมาควบคู่กับพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การสร้างเมืองของกษัตริย์ล้านนา ได้มีมนต์คณะสงฆ์จากดินแดนอื่นมาร่วมสร้างเมืองและพัฒนาจิตใจของผู้คน

ในเมือง ความเป็นไปของพระพุทธศาสนายังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของล้านนา ซึ่งส่งผลให้ทั้งพระพุทธศาสนาและอาณาจักรล้านนามีบทบาทต่อกันทั้งในด้านแนวความคิดทางการเมือง การปกครอง กฎหมาย ประเพณี ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนามีความเจริญสูงสุดควบคู่กับความเจริญของอาณาจักรล้านนา มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎก ทำให้พระสงฆ์มีความตื่นตัว มีการเรียนรู้พระไตรปิฎกและภาษาบาลีจนมีความเชี่ยวชาญในการแต่งวรรณกรรมที่มีความสมบูรณ์ งดงามทางด้านภาษาบาลีและมีอรรถรสในสาระสำคัญ หนึ่งในวรรณกรรมดังกล่าวคือ “คัมภีร์ปารมีกัญ” เป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงการสร้างสมบารมี 30 ทศ ของพระโพธิสัตว์ผู้มีใจปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์จนถึงพระชาติสุดท้าย

คัมภีร์ ปารมี กัญ พัฒนา มา จาก วรรณกรรมพระพุทธศาสนาและคัมภีร์ธรรมต่าง ๆ ในล้านนาซึ่งมีความสัมพันธ์กับคติธรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการผสมผสานแนวคิดของพระพุทธศาสนาเข้ากับ ความเชื่อดั้งเดิมของล้านนา แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามสถานการณ์ ก่อให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมและประเพณีของล้านนา การแต่งคัมภีร์ธรรมในล้านนานั้น มีฐานคิดและที่มาจากพระไตรปิฎก โดยมุ่งเน้นอานิสงส์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นพื้นฐานของบุคคลที่จะนำไปสู่การประกอบกุศลกรรมในด้านต่าง ๆ

2. ปรีวรตและชำระคัมภีร์ปารมีกัญ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งการปรีวรตและตรวจชำระคัมภีร์ปารมีกัญในครั้งนี้ ได้คัดเลือกคัมภีร์ปารมีกัญ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นฉบับหลัก จารในปี จ.ศ. 1212 (พ.ศ. 2393) ซึ่งมีความเก่าแก่กว่าฉบับวัดพญาผาบ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ที่จารในปี จ.ศ. 1214 (พ.ศ. 2395) และฉบับของวัดป่าเล้า ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ที่จารในปี จ.ศ. 1298 (พ.ศ. 2479) การปรีวรตได้ใช้เกณฑ์การปรีวรตโดยการเทียบเคียงอักษรล้านนากับภาษาไทยตามหลักการเทียบอักษรของศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ในหนังสือพจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง

3. วิเคราะห์คัมภีร์ปารมีกัญ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน จากการปรีวรตและตรวจชำระคัมภีร์ปารมีกัญ ฉบับนี้ พบว่า คัมภีร์ปารมีกัญ ฉบับวัดบ้านแจ่ม มีจำนวน 8 ผูก รวม 243 หน้า จารโดย อินตาทิกขุ และ ไชยวงศาภิกขุ จารที่วัดบ้านแจ่ม ในปี จ.ศ. 1212 (พ.ศ. 2393)

คัมภีร์ปารมีกัญ จารด้วยอักษรธรรมล้านนา (อักษรไทยยวน) มีการเขียนอักษรไทยยวนที่ผิดพลาดอยู่เล็กน้อย เนื่องจากเป็น การจารภาษาพูดที่มีการสะกดคำตามสำเนียง ไม่มีการเว้นวรรคระหว่างประโยค อีกทั้งผู้เขียนปรับเนื้อหาในส่วนของตนเองลงไปทำให้เกิดความผิดพลาดด้านเนื้อหา เช่น การใช้ปิ่นยงในสมัยพุทธกาลซึ่งความเป็นจริงแล้วสมัยก่อนพุทธกาลยังไม่มีอาวุธปิ่นผลิตขึ้นใช้ อย่างไรก็ตาม ได้ทำการชำระให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ส่วนเนื้อหาของคัมภีร์ให้ดำเนินความตามฉบับอักษรไทยยวน เริ่มเรื่องโดยการเกริ่น

นำถึงเรื่องราวจากการบำเพ็ญบารมี 30 ทศ ของพระโพธิสัตว์ ผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยใจที่ใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการบำเพ็ญบารมีธรรม การดำเนินเรื่องมีการพรรณนาขยายความถึงการบำเพ็ญบารมี 10 ประการ ในแต่ละชาติของพระโพธิสัตว์ จบเรื่องด้วยการอธิบายความถึงบารมี 30 ทศ ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายได้บำเพ็ญเพียรไว้

วิธีการนำเสนอเนื้อเรื่อง คือ 1) การเริ่มเรื่องคัมภีร์ปารมีกฏ ฉบับวัดบ้านแจ่ม จังหวัดลำพูน ได้เริ่มเกริ่นนำถึงเรื่องราวจากการบำเพ็ญบารมี 30 ทศ ของพระโพธิสัตว์ ผู้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าด้วยใจที่ใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการบำเพ็ญบารมีธรรม 2) การดำเนินเรื่อง มีการพรรณนาขยายเนื้อเรื่องถึงการบำเพ็ญธรรม 10 ประการ ในแต่ละชาติของพระโพธิสัตว์ ซึ่งเกิดมาในพระชาติที่เป็นมนุษย์และพระชาติที่เป็นสัตว์ บารมีธรรม 10 ประการ ประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี และ 3) การจบเรื่อง ด้วยการอธิบายความถึงบารมี 30 ทศ ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายได้บำเพ็ญเพียรไว้

ข้อผิดพลาดในการจาร พบว่า การจารคัมภีร์ปารมีกฏด้วยอักษรธรรมล้านนาในเอกสารต้นฉบับมีวิธีการจารที่แตกต่างไปจากหลักนิยมในปัจจุบัน คือ จารคำศัพท์ติดกันเป็นแถวไม่แยกคำศัพท์ประเภทต่าง ๆ ออกเป็นคำ ๆ เป็นวรรคตอน ทั้งไม่ได้แยกว่าประโยคแต่ละประโยคเริ่มต้นตรงไหน และสิ้นสุดประโยคตรงไหน ลักษณะการจารเช่นนี้ พบว่าเหมือนกันทั้ง 8 ผูก ในส่วนของเนื้อความเมื่อนำมาปริวรรตและศึกษาชำระต้องแยกคำศัพท์แยกประโยค

ความสำคัญของคัมภีร์ปารมีกฏ พบว่า คัมภีร์ปารมีกฏจัดเป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งของล้านนา ที่จารขึ้นมาเพื่อการสืบทอดงานด้านพระพุทธศาสนาและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นได้เข้าใจหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยการใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร ทั้งนี้ รูปแบบเนื้อหาในคัมภีร์ปารมีกฏ พูดถึงเรื่องราวการบำเพ็ญบารมี 10 ประการ ของพระโพธิสัตว์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการประยุกต์ใช้เพื่อการดำเนินชีวิตของประชาชน คัมภีร์ปารมีกฏไม่เพียงแต่นำสาระจากพระไตรปิฎกมาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเล่าเรื่องเท่านั้น แต่ผู้เขียนยังได้เสริมแต่งเนื้อความของตนเอง รวมทั้งสภาพแวดล้อมภายในชุมชนและความร่วมสมัยในยุคที่เขียนใส่ลงไปในเรื่องหา เพื่อให้มีอรรถรสและเข้าใจได้ง่ายต่อการสื่อสาร คัมภีร์ปารมีกฏยังมีความสำคัญต่อการศึกษางานด้านวรรณกรรม และได้สืบทอดงานวรรณกรรมให้คงอยู่สืบไป

วิเคราะห์รูปแบบคัมภีร์ปารมีกฏ ฉบับวัดบ้านแจ่ม พบว่า มีรูปแบบการจัดเนื้อหา จำนวน 8 ผูก วิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องมีลักษณะประกอบด้วย บทปณามคาถา ตามด้วยเนื้อเรื่อง ในแต่ละผูก เนื้อเรื่องการจารมิได้จบในผูกนั้นๆ เช่นกันทุกผูก มีการจารเนื้อเรื่องต่อเนื่องยังผูกถัดไป และปิดท้ายด้วยนิมิตคาถา วิธีการนำเสนอรูปแบบในคัมภีร์ปารมีกฏ ฉบับวัดบ้านแจ่ม มีรูปแบบ ดังนี้

1. ปณามคาถา คือ บทนมัสการ หรือ บทคาถา แสดงความนอบน้อมต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปณามคาถาปรากฏเนื้อความในผูกที่ 1 ข้อ 1 หน้าลานที่ 1 ว่า

“นโม ตสฺสสตฺถุฯ ททาทยายูเปตฺตํ มุนิ
ราชูฐานํ ธมฺมํ สงฺฆํ สุกโต รสญฺจนตฺวา น โสฬ
ภินฺนตา..”

ผู้กที่ 5, 6, 7, และ 8 หน้า 1 ขึ้นต้นด้วย “นโม ตสฺสสตฺถุ”

ปณามคาถานี้ เป็นบทสรรเสริญพระคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าพระองค์ทรงมีความอุตสาหะบำเพ็ญเพียรสร้างสมบารมี 30 ทศ จนสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันนำสรรพสัตว์ให้ออกจากวัฏฏสงสาร

2. เนื้อหาโดยย่อ คัมภีร์ปารมีกฏ ฉบับวัดบ้านแจ่ม หน้าใบลานผูก 1 ถึงผูก 8 กล่าวถึงเรื่องการบำเพ็ญบารมี 30 ทศของพระโพธิสัตว์ก่อนเสวยพระชาติเป็นพระพุทธรูปประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี ลัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี ซึ่งแต่ละบารมี จำแนกตามความยากตามลำดับ คือ บารมีหรือบารมีต้น อุปปารมีหรือบารมีกลางและปรมัตถบารมีหรือบารมีปลาย

3. นิคมคาถา คือ คำประพันธ์ที่กล่าวย่อ คำเดิมให้สั้น เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย นิคมคาถาปรากฏตัวอย่างในผู้กที่ 1 หน้า 24 ความว่า

วรณฺจ เม อโท สกฺก สพฺพญฺตามิสฺสร
เยน ปฺตฺเต จ ทาเร จ ธนธญฺญ ปิยาณิ จ
ลทฺธา นรา น ตปฺปนฺติ โส โลโก น มยิ วเส

แปลความหมายได้ว่า “สกฺก ดูราเทวราชตนเปนใหญ่แก่เทพดาทั้งหลาย ผิท่านจักหือพรแก่เราตั้งอัน นรา อันว่าคนทั้งหลาย ลทฺธา ได้แล้วยังลูกแลเมียแลเงินคำก็ดี ข้าวเปลือก ข้าวสาร น ตปฺปนฺติ ป่ทอนฐัอมิ เยน โลเกน ด้วย โส โลกะธัมมัตว์ใด โส โลโก อันว่าโลกะธัมมัตว์นั้น ขออย่าหือได้มีในสันตารแห่งข้า”

ตัวอย่างในผู้กที่ 7 หน้า 33 ความว่า

ยํ กิณฺจิตฺติ กตํ ปุณฺญํ มยฺหญฺเจว
มาตุจฺจ เต สพฺพเพณ เตน กุสฺสเลน วิสํ สามสฺส
หญฺญตุ

แปลความหมายได้ว่า “ดูราเจ้าสุวรรณสาม บุญอันใดอัน 1 ทั้งมวลอันพอได้ กทำมาด้วยตะชะทั้งมวลแห่งแม่นั้นก็ดี พิสร่ายจูงระงับกลับหายแก่เจ้าสุวรรณสามเทอะ”

จุดมุ่งหมายของการประพันธ์ พบว่าผู้แต่งคัมภีร์ปารมีกฏมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการสื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังให้เกิดความเพลิดเพลินหรือจรรโลงใจ ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกับภาษาของท้องถิ่น และแต่งขึ้นด้วยความเคารพเลื่อมใสในองค์พระศาสดาเป็นการส่งเสริมคุณค่าพุทธปรัชญา

ลักษณะการประพันธ์ พบว่า ผู้เขียนมีการประพันธ์ที่เน้นความงดงามทางภาษาในด้านลีลาการประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในภาษาล้านนา การเลือกสรรคำฉันท์และการเรียบเรียงหลายลักษณะ เช่น การใช้คำ การเล่นคำและการใช้หลักคำ โดยนำองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม บทบาทภารกิจที่เกี่ยวข้องกับตัวละครมาเป็นจุดเด่นในการประพันธ์

ลักษณะสำนวนภาษา ที่ใช้ในคำประพันธ์ประเภทฉันท์ในคัมภีร์ปารมีกฏ ด้านสุนทรียภาพมีความงามสละสลวย ดังปรากฏในผู้กที่ 4 หน้า 2 ความว่า “ชรามรณะมาปรากฏ” สังเกตได้ว่า มีการนำคำว่า “มรณะ” มาต่อท้ายคำว่า “ชรา” เพื่อช่วยให้คำประพันธ์มีความสละสลวยและชัดเจนยิ่งขึ้นในเนื้อหา

เนื้อหาในผู้กที่ 4 หน้า 9 ความว่า “ในที่อันควรรำเภาเอาใจ” จะสังเกตได้จากคำว่า “รำเภาเอาใจ” ที่นำมาเติมข้อความให้มีความสละสลวยของภาษามากขึ้น และหน้า 12 ความว่า “ป้อมด้วยเมณฐัมม มักใคร่จำผัวมันหนี” เป็นการสัมผัสของคำ ระหว่างคำว่า “ธัมม” กับ “จำ” เพื่อให้เกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น

การแปล พบว่า คัมภีร์ปารมีภูมิจึง การแปลตามแบบวรรณกรรมล้านนาด้วย การเล่าเรื่องอย่างต่อเนื่องกันไปด้วยลักษณะที่เป็นแบบนิสสัยและแบบโวหาร

วิเคราะห์เนื้อหาโดยย่อ พบว่า ลักษณะการนำเสนอเนื้อเรื่องคัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม มีลักษณะการนำเสนอที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ผู้แต่งคัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม ได้ดำเนินเนื้อเรื่องด้วยสำนวน ร้อยแก้วและแทรกสำนวนร้อยกรอง (คาถา) ในระหว่างสำนวนร้อยแก้วเป็นช่วง ๆ คล้าย กับคัมภีร์ปฐมสมโพธิล้านนาทั่วไป แต่มีข้อที่ แตกต่างกันอยู่บ้าง คือ ฉบับวัดบ้านแจ่ม ผู้แต่ง ได้ใช้สำนวนร้อยแก้วมากกว่าสำนวนร้อยกรอง ส่วนการนำเสนอเนื้อเรื่องวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. วิเคราะห์บารมีที่ปรากฏในคัมภีร์ ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม พบว่า เป็นเนื้อหา เกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในแต่ละชาติ บารมีที่บำเพ็ญนั้นประกอบด้วย ทานบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริย บารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี โดยแบ่งเป็น บารมี (ขั้นสามัญ) อุปบารมี (ขั้นรอง) และ ปรมัตถบารมี (ขั้นสูงสุด) ซึ่งแสดงให้เห็นความ เข้มขันของระดับจิตในการบำเพ็ญบารมีเป็น ลำดับขั้นขึ้นไป

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบคัมภีร์ ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม กับพระไตรปิฎก จากการเปรียบเทียบเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์ ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม พบว่าเป็นเนื้อหา การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในแต่ละ ชาติ ที่ประกอบด้วยทานบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจ บารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมีและอุเบกขา บารมี โดยแบ่งเป็นบารมี (ขั้นสามัญ) อุปบารมี (ขั้นรอง) และปรมัตถบารมี (ขั้นสูงสุด) ซึ่งเป็น

เนื้อหาเกี่ยวกับชาตกรเรื่องต่าง ๆ ที่ปรากฏหลัก ฐานในพระไตรปิฎก เล่มที่ 27, 28 และจัด ชาตกรเรื่องต่างๆ ลงในบารมีทั้ง 30 ทศ ในพระ ไตรปิฎก เล่มที่ 33

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า บารมีที่ กล่าวในคัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่มที่ไม่ สอดคล้องกับการแจกแจงระดับของบารมีที่ ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

1) ทานบารมี ชาตกรเรื่อง พระเจ้าลิ วิราชในพระไตรปิฎกจัดเป็นบารมีระดับสามัญ แต่คัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม จัดเป็น บารมีระดับอุปบารมี

2) เนกขัมมบารมี ชาตกรเรื่อง ยุคัณ ชัยกุมาร ในพระไตรปิฎกเป็นระดับอุปบารมี แต่ คัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม จัดเป็นบารมี ระดับสามัญและชาตกรเรื่อง อโยธยราชโอรส ใน พระไตรปิฎกเป็นระดับบารมี แต่คัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม จัดเป็นระดับอุปบารมี

3) ปัญญาบารมี ชาตกรเรื่อง กุตตา ละภณตติ ไม่พบชาตกรเรื่องนี้ในพระไตรปิฎก

4) สัจจบารมี ชาตกรเรื่อง วานร ในพระไตรปิฎกอยู่ในระดับอุปบารมี แต่คัมภีร์ ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม จัดเป็นบารมีระดับ สมัญญ และชาตกรเรื่อง นกคุ่ม ในพระไตรปิฎก อยู่ในระดับบารมี แต่คัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัด บ้านแจ่ม จัดเป็นอุปบารมี

3. วิเคราะห์คุณค่าหลักธรรมที่มี ต่อสังคม พบว่า จากการปริวรรตและศึกษา วิเคราะห์คัมภีร์ปารมีภูมิจึง ฉบับวัดบ้านแจ่ม อำเภอมือง จังหวัดลำพูน เกี่ยวกับการบำเพ็ญ บารมีของพระโพธิสัตว์ก่อนเสวยพระชาติเป็น พระพุทธเจ้า โดยวิเคราะห์บารมีทั้งหมด ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญา บารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมีและอุเบกขาบารมี พบหลักธรรมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อ

สังคมที่สอดคล้องกับบารมี 10 ประการ คือ หลักสังฆวัตร หลักเบญจศีล หลักพรหมวิหาร 4 หลักไตรสิกขา และหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งคุณค่าของหลักธรรมต่าง ๆ ที่มีต่อสังคม คือ การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียน ก่อความทุกข์ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูล ดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ด้วยจิตที่ดีและใช้ปัญญาในการวางแผนระบบการดำเนินชีวิตของตน และให้ความร่วมมือกับการรักษาการศึกษาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน หรือวินัยแม่บทของชุมชนหรือสังคมของตน และวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าจรรยาบรรณต่าง ๆ และรู้จักแบ่งปัน การเพื่อแผ่ช่วยเหลือตามหลักของการให้ทาน เพื่อช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ และส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ตลอดจนการประพุดติเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์จากพระมหาดวงจันทร์ คุตตสีโล, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ และ

ดร.ไพฑูรย์ รื่นสัตย์ อาจารย์ที่ปรึกษาาร่วม รวมถึงคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ และให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำในการแก้ไขด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ในการศึกษาครั้งนี้ ต้องขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รวมถึงขอขอบคุณคณาจารย์ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ทางวิชาการ ข้อเสนอแนะ และวิจารณ์วิทยานิพนธ์เล่มนี้เพื่อชี้แนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ให้มีเนื้อหาสมบูรณ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ขออานิสงส์กุศลผลบุญแห่งการทำงานวิจัยเล่มนี้ ขอน้อมบูชาพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ผู้มีพระคุณและท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่มีส่วนช่วยให้งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานด้านพระพุทธศาสนา ต่อสาธารณชนและผู้ที่มีสนใจจะศึกษาเรื่องเดียวกันนี้สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, พรวิไล เลิศวิชา. (2541) *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญย์ นิลเกษ. (2529) *อุดมการณ์และชีวิตแบบโพธิสัตว์ เล่ม 1*. เชียงใหม่ : วัฒนาการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2540) *ความเชื่อเรื่องบุญกรรมของชาวพุทธมาจากไหน : มรดกศาสนา ในเชียงใหม่ : ภาค 2 หลักคำสอน*. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2542) ปารมีบุญ. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ (เล่มที่ 7, หน้า 3740-3746)*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2534) *พจนานุกรมล้านนา - ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.